

De boommarter plant zich voort in het Vlaams-Nederlandse grensgebied. Foto Aaldrik Pot

Een stille comeback van de boommarter

Wat is er aan de hand in de grensregio?

Terwijl de steenmarter ondertussen helemaal terug is, blijft een waarneming van een boommarter een zeldzaam genot. Toch lijkt ook de mysterieuze klimmer stilaan zijn weg terug te vinden naar Vlaanderen en Nederland. Een kijk op de recente ontwikkelingen nabij het grensoverschrijdend natuurpark De Zoom – Kalmthoutse Heide.

Koen Van Den Berge, Jan Gouwpy en Ronald van Os

De boommarter is één van onze zoogdieren die reeds geruime tijd bijzondere aandacht krijgt van zowel Nederlandse als Vlaamse zoogdierliefhebbers. Het is een magnifiek dier, en tegelijk ook een behoorlijk mysterieuze soort waarvan de aanwezigheid in bepaalde regio's soms jarenlang onduidelijk of verborgen is gebleven. Tot voor enkele decennia was er, in Europese context, ook relatief weinig ecologisch onderzoek naar gedaan. Daar is de laatste jaren verandering in gekomen, mede dankzij de steeds verder schrijdende onderzoekstechnieken op het

vlak van genetica, telemetrie (zenderonderzoek) en de inzet van cameravallen. Parallel daarmee lijkt er ook met de boommarter zelf, althans in onze regio's, iets te veranderen.

Beperkte gegevens In 2000 verscheen in het tijdschrift *Lutra* een uitgebreid artikel waarin alle toen bekende gegevens over de boommarter in Vlaanderen en het zuiden van Nederland werden samengebracht en besproken. Concrete en betrouwbare data bleken zeer schaars te zijn – zowel

de historische (teruggaand tot de negentiende eeuw) als de recente. Toch waren er steeds weer meldingen van gevallen van voortplanting, ook in de laatste decennia. Doordat immigratie vanuit Midden-Nederland of vanuit de Ardennen weinig waarschijnlijk werd geacht (wegens de grote rivieren), werd aangenomen dat zich rond de grens van België en Nederland nog wel enkele verspreide populaties en populatierechten bevonden.

In 2006 werden de kansen voor de boommarter in Noord-Brabant (Nederland) uitge-

breid onder de loop genomen. Het leek erop dat de soort er niet meer voorkwam. Verrassend genoeg werd amper een jaar later aan Vlaamse zijde, op nauwelijks enkele kilometer van de grens (in Kalmthout), een verkeersslachtoffer gemeld. Het dier was versuft maar niet dood, en kon even later in het gebied weer worden vrijgelaten. Vermits het om een vrij jong (wellicht tweedejaars) mannetje ging, kon daar niet veel uit worden afgeleid: dergelijke dieren kunnen best op dispersie zijn, en dus eerder toevallig ergens worden opgemerkt of aangereiden.

Cameravallen Spoedig zou evenwel blijken dat dit toch geen loutere toevalstreffer was. Nieuwe data uit deze regio dienden zich in versneld tempo aan. Een aantal zichtwaarnemingen (van een levend dier) raakten bekend in het zog van de lokale aandacht voor het voorval met het verkeersslachtoffer. Meestal kon evenwel niet met absolute zekerheid worden besloten dat het wel effectief om een boommarter ging. Een goed beschreven waarneming in augustus 2005 van een marter hoog in de boomkruinen in het Vlaamse deel van het grenspark De Zoom – Kalmthoutse Heide (domein Carlier) liet echter geen twijfel. Via het marnetwerk van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) kon in oktober 2008 een verkeersslachtoffer in Brecht nabij het Groot Schietveld worden ingezameld. Uit de autopsie bleek dat het om een tweedejaarswijfje

ging. Lokale vestiging in de regio werd daarmee al een heel stuk waarschijnlijker. Vanaf 2009 werd ook met cameravallen aan de slag gegaan, zowel door het INBO in het kader van de monitoring van Natura 2000-soorten, als door lokale natuurbeheerders en geïnteresseerden. Een eerste fotovalopname dateert van januari 2009 op het Groot Schietveld, terwijl er in diezelfde maand ook een nieuwe en betrouwbare zichtwaarneming werd gedaan. Ook aan Nederlandse zijde werd overtuigend bewijs geleverd van vestiging en voortplanting van boommarters met behulp van cameravallen. In juli 2009 werd een boommarter met jongen geregistreerd in de bossen ten oosten van Bergen-op-Zoom op het landgoed Zoomland. Maar ook in de bossen ten zuiden van Bergen-op-Zoom kwamen boommarters voor de lens: onder meer in het Mattenburghs parkbos en bosreservaat. In juli 2011 volgde een nieuw verkeersslachtoffer in Kalmthout, deze keer een eerstejaarswijfje – daarmee werd meteen ook bewijs geleverd van lokale voortplanting in dit gebied. Boommarterjongen worden immers geboren in het voorjaar (meestal in maart), en vergezellen hun moeder vanaf eind mei, de zomer lang. Dit wijfje was dus amper vier maanden oud en vertoefde met zekerheid nog in het ouderlijke territorium. In oktober 2011 kon bij de Wilderste Duintjes in Kalmthout een boommarter hoog in de boomkruinen langdurig gefilmd worden.

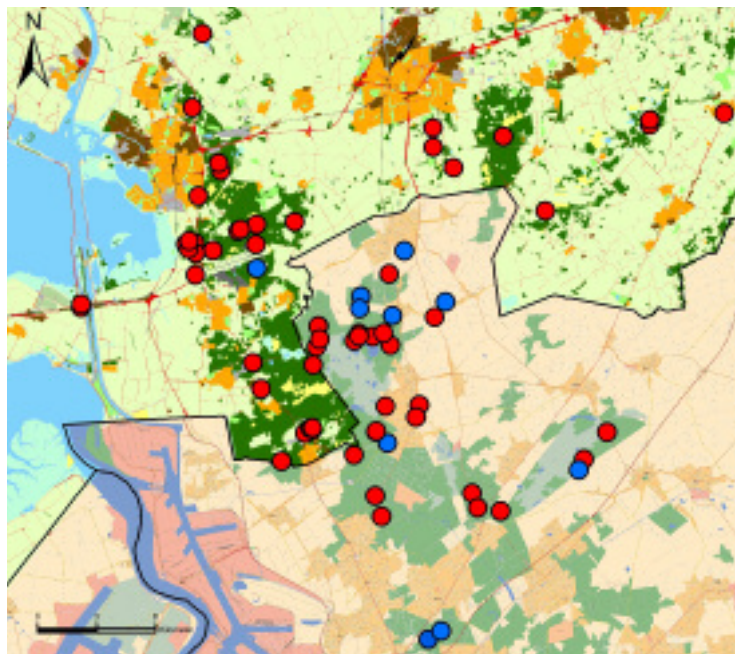
Vanaf 2012 zijn de cameravalresultaten afkomstig van verschillende lokale natuuronderzoekers in het Kalmthoutse heidegebied (Steertse Duinen, Nolse Duinen,...) haast niet meer bij te houden. In de zomers van 2014, 2015 en 2016 werden in het noordelijke deel van het Kalmthoutse heidegebied ook meerdere boommarters samen gefilmd en/of waargenomen: een moederdier met haar jongen.

Ook aan Nederlandse zijde, in de bossen rondom Roosendaal, wordt de boommarter sinds 2013 veelvuldig geregistreerd door de camera van de zoogdierenwerkgroep van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging in Roosendaal. In 2015 krijgen ook zij jongen te zien op cameravalbeelden, nabij het landgoed Visdonk. Ten zuiden van Bergen-op-Zoom volgen verdere waarnemingen via de cameravallen, onder andere op de vliegbasis van Woensdrecht.

Dodelijk verkeer Helaas vallen er ook steeds meer verkeersslachtoffers. Aan Nederlandse zijde is dit vooral rond Bergen-op-Zoom het geval, waar we sinds 2012 weet hebben van in totaal vijf exemplaren, allemaal gevonden op de A4-A58. Enkele van deze dieren werden ingezameld, waarbij het om een volwassen, seksueel actief mannetje bleek te gaan (juni 2013), naast twee eerstejaarsdieren (augustus 2013), gesneuveld in hun eerste zomer. Een eind zuidelijker, in het Grenspark aan Nederlandse zijde op de

Autopsie op ingezamelde verkeersslachtoffers biedt een venster op de populatietoestand, zoals eerstejaarsdieren in de zomer het bewijs leveren van lokale voortplanting en vestiging. Foto INBO

Figuur 1 Boommarterwaarnemingen in de ruime omgeving van het grenspark De Zoom - Kalmthoutse Heide sinds 1957. Rode bolletjes: als zeker beoordeelde waarnemingen, blauwe bolletjes: waarschijnlijke en mogelijke waarnemingen.

N289 sneuvelde in mei 2016 eveneens een boommarter. Ook op beide bruggen over het Schelde-Rijnkanaal (N289 en A58) aan de zijde van Zeeland werden in 2013 twee exemplaren gevonden.

Aan Vlaamse zijde regent het intussen ook stilaan dode boommarters – ingezameld via het marternetwerk en geautopseerd op het INBO: van juni 2014 tot september 2016 werden acht exemplaren ingezameld, waarvan vijf in 2016. Drie van de acht werden in Kappellen gevonden, twee in Kalmthout, twee in Brasschaat, en één in Essen. De autopsie wees uit dat het enerzijds om vijf seksueel actieve, meerjarige mannetjes ging, naast drie eerstejaarsdieren (twee mannetjes, en één wijfje).

Hoewel het verkeer dus vooral volwassen mannetjes en eerstejaarsdieren lijkt te treffen – en minder de volwassen wijfjes – is deze hoge verkeerssterfte toch verontrustend. Gezien we wellicht niet van alle verkeersslachtoffers weet krijgen, en er dus in werkelijkheid nog wel meer zullen vallen, wordt een mogelijke lokale populatie-uitbreiding hier ongetwijfeld sterk door afgeremd. De kans is reëel dat in de regio van Kalmthout op zijn minst het equivalent van een volledig nest in 2016 meteen weer werd weggemaaid.

Steeds meer waarnemingen Anderzijds duiden deze gegevens, samen met alle andere waarnemingen, ontegensprekelijk op lokale vestiging – terwijl we daarover, tot minder dan een decennium geleden, jarenlang in het ongewisse zijn gebleven. Het opmerkelijke is echter dat precies voor datzelfde gebied (althans aan Vlaamse zijde) in de periode van eind de jaren zestig tot halfweg de jaren zeventig van vorige eeuw meermaals sprake was van aanwezigheid en zelfs voortplanting van boommarters. Zijn de die-

ren daar vervolgens decennialang onder de radar gebleven – ondanks de veelvuldige natuurobservatie die er in die regio altijd plaatsvond? Het beschikbaar komen van cameravallen als nieuwe techniek kan hiertoe bezwaarlijk als verklaring gelden, gezien ook de toename van andere waarnemingen – waaronder ook de talrijke verkeersslachtoffers.

Hoger werd reeds gesteld dat we ervan uitgaan dat er wel altijd verspreide kleine populaties of populatierelicten moeten zijn aanwezig gebleven in de brede regio van Zuid-Nederland en Vlaanderen. Ook is uit het voortschrijdend (ook eigen) ecologisch onderzoek gebleken dat boommarters zonder probleem over zeer grote afstanden, soms tientallen kilometers ver, kunnen uitzwermen. Daarbij hebben ze bovendien relatief weinig moeite om ook niet-bosgebieden te overbruggen.

De kans is reëel dat er wel altijd, zij het wellicht eerder verspreid en onopvallend, boommarters in de brede Kempische regio aanwezig zijn gebleven. Ook op andere plaatsen in de Kempen duiken steeds vaker boommarters op – opnieuw geïllustreerd door cameravalopnames, maar ook een toename van 'gewone' waarnemingen en van ingezamelde verkeersslachtoffers. In de regio van Mol-Retie-Postel werd, na een eerste cameravalopname in juli 2010 in het Prinsenveld, vanaf 2011 ook al verschillende jaren voortplanting vastgesteld.

Ook aan Nederlandse zijde raken via cameravalopnames stilaan nieuwe locaties bekend waar boommarters voorkomen. Dit is onder meer het geval voor De Loonse en Drunense Duinen in 2014, en in het bosgebied Kampina waar in de zomer van 2016 een boommarter werd gefotografeerd terwijl die een nest van een wespdepief inspecteerde. Dat laatste gebied bevindt zich in de

driehoek Eindhoven-Tilburg-'s-Hertogenbosch, waar in 2008 zes boommarters (vijf mannetjes en één wijfje) werden uitgezet afkomstig uit de Veluwe (mededeling J. Mulder). Deze werden van een zender voorzien en sommige ervan konden gedurende enkele maanden worden gevolgd. Via de inzet van cameravallen bleken er in 2009 nog twee exemplaren van over te blijven. Van het (enige) wijfje is geweten dat het kort na het vrijlaten aan haar einde is gekomen. Anderzijds hebben mannetjes, zoals hoger gesteld, geen moeite om grote afstanden af te leggen en kunnen zij zowat overal opduiken. Het lijkt ons daarom onwaarschijnlijk dat de huidige aanwezigheid van boommarters in de regio enig verband houdt met de mogelijke overleving van enkele uitgezette dieren uit 2008.

De comeback van de boommarter

Het heeft er dus alle schijn van dat de boommarter effectief aan een comeback is begonnen, en daarmee in het kielzog is getreden van meerdere andere (middel)grote carnivoren in onze contreien. Ook elders in Vlaanderen lijkt die trend zich immers door te zetten.

De titel van deze bijdrage is dan ook niet toevallig gelijkaardig aan die van een eerder artikel over de steenmarter in Nederland, daterend van 1984. Zou het kunnen dat we binnen een paar decennia 'overall' boommarters hebben – en er mogelijk alweer stemmen opgaan over problemen met verhoogde predatie van zeldzame vogelsoorten? In de huidige fase van beginnende, stapsgewijze rekolonisatie blijft de soort evenwel heel kwetsbaar ten gevolge van verkeerssterfte en verdienen alle ontsnipperingsmaatregelen zoals ecoducten en -tunnels sterke aanbeveling.

Met dank aan de vele vrijwilligers en informanten van het INBO-marternetwerk, de medewerkers van het Brabants Landschap, en de leden van de Zoogdierwerkgroep van de KNNV-Roosendaal.

Koen Van Den Berge en Jan Gouwy werken binnen de onderzoeksgroep Faunabeheer van het INBO. Ronald van Os werkt bij Vos Natuurbeheer en is vrijwilliger bij de Zoogdierversameling.

Meer weten?

Naast de literatuurverwijzingen en contactgegevens van de auteur(s) zetten we ook gerelateerde filmpjes, artikelen, rapporten en weblinks online. Kijk op www.zoogdierwinkel.nl/Zoogdierdigitaal_27-4